

УДК 371.1:37.036
DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.17.06>

Людмила ЛЕВИЦЬКА, канд. пед. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-9955-0453
E-mail: Ludmbogd@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗМІСТОВІ ДОМІНАНТИ ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

Вступ. Духовне відродження українського народу можливе завдяки збереженню національних культурно-історичних традицій і сповіданню загальнолюдських цінностей. У суспільстві, державі відчувається об'єктивна потреба у громадянах, спроможних до їхнього сприйняття, збереження та збагачення. Система освіти є одним із найбільш важливих факторів досягнення цієї мети, підготовки поколінь до відтворення культурних цінностей. Виховання громадянина, патріота, фізично й духовно розвиненої людини, професіонала можливе лише в цілісному педагогічному процесі. Особлива роль належить педагогу. Саме від його духовно-моральних якостей, професіоналізму, життєвого оптимізму, високої культури, інтелегентності залежить формування в молоді прообразу ідеальної людини.

Мета та завдання. Мета статті – полягає в обґрунтуванні змістових домінант системи виховної роботи ЗВО, що сприяють формуванню духовно-моральних цінностей студентської молоді. Завдання: визначити змістові домінанти функціонування системи виховної роботи у ЗВО.

Методи. Загальнонаукові та спеціальні методи – аналітичні (історико-логічний); теоретичний синтез і порівняльний аналіз; емпіричні методи (педагогічне спостереження, опитування, бесіда).

Результати. Розкрито змістові домінанти виховання у ЗВО та визначено їхній вплив на формування духовно-моральних цінностей студентської молоді. Виявлено, що виховання буде результативним, якщо створено освітньо-виховний простір, який забезпечує виховний потенціал процесу навчання та вільний розвиток особистості.

Висновки. Виховну роботу ЗВО варто розглядати як сукупність провідних положень, що містять ідеї розвитку виховання студентів з урахуванням традицій і новацій, обумовлених теорією та практикою виховної роботи у ЗВО, що інтегрує в собі концептуальну ідею, закономірності, принципи, категорії, педагогічні умови. Система виховної роботи у ЗВО становить раціональну сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених основних компонентів, взаємодія яких забезпечує їхню нову інтегративну якість, що спрямована на формування ціннісних орієнтацій особистості, її громадянської свідомості, професійної компетентності й духовності майбутнього педагога. Специфіка реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в освітньому процесі виявляється в актуалізації виховного потенціалу та посиленні спрямованості його організаційного і змістового компонентів.

Ключові слова: виховання, зміст виховання, духовні цінності, моральні цінності.

Вступ

Ураховуючи глобальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві загалом та українському зокрема, основною метою виховання молоді в системі ЗВО є індивідуальний розвиток майбутнього фахівця, розвиток креативності, формування моральної культури та громадянської самосвідомості. Оскільки високий рівень культури особистості майбутнього викладача стає основним показником результативності виховання в системі вищої освіти та характеризує особистість майбутнього педагога як цільну й духовно багату, спроможну досягнути знання про світ у всій їхній повноті та складності. Отже, морально-культурний розвиток особистості майбутнього педагога є особливо цінним, бо він впливає на зміст освіти взагалі й вищої зокрема, а також на духовний стан суспільства в цілому. Адже тільки цілісна гармонійна та високодуховна особистість зможе досягти необхідного рівня соціокультурного розвитку, який дозволить їй не лише ввійти до середовища культури, але й зосередитися на професійному й особистісному зростанні.

У контексті розвитку та становлення гуманітарних підходів до освіти й виховання відбувається актуалізація їхньої людинотворчої функції та відродження ціннісного ставлення до особистості; тому для результативності виховання необхідно використовувати комплексний підхід, який включатиме антропологічний, акмеологічний, ціннісний, культурологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, середовищний і системний підходи.

Систему виховної роботи у ЗВО варто розглядати як органічну єдність взаємодієвих елементів таких як: мета, завдання, змістові домінанти, форми, методи і засоби, а також ті відносини, що складаються між суб'єктами виховання як процесу людинотворчості, спрямованого на формування соціально-значущих якостей, установок і ціннісних орієнтацій, а також на створення сприятливих

умов для всебічного розвитку, самовдосконалення і творчої самореалізації особистості майбутнього педагога – громадянина, патріота, професіонала-інтелегента, високоморальної, духовної особистості.

Змістові домінанти виховання є процесом сходження особистості до духовно-моральних цінностей. Ідеалом виховання на сучасному етапі є високоосвічена, професійно компетентна, усебічно розвинена особистість, яка наділена глибокою національною свідомістю та державницькою відповідальністю, інтелектуально-творчими, духовно-моральними й естетичними, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, кмітливістю, винахідливістю та ініціативністю.

Гармонійна єдність названих світоглядних якостей людини свідчить про високий ступінь сформованості в неї наукового світогляду.

На державному рівні визначаються такі стратегічні завдання щодо виховання молоді людини: підготовка фахівця нової генерації, творення особистості професіонала, у якій гармонійно поєднуються компетентність, духовність, якості державного, громадського та культурного діяча; формування вмінь оволодівати надбаннями сучасної національної та світової культур, мистецтва, науки; створювати власні оригінальні підходи, форми, методи, прийоми організації виховної, навчальної та науково-дослідницької роботи; уміння аргументовано спростовувати теорії, ідеї, позиції, доводити власну думку; розвивати самостійності, ініціативності, здатності компетентно розв'язувати проблеми психологічного, пізнавального і практичного характеру в майбутній професійній діяльності; формування комунікативних умінь і навичок, умінь конструктивно взаємодіяти з іншими людьми; розвиток умінь самопізнання, самоаналізу, самовдосконалення.

Якщо освіта спрямована на примноження людських знань і, отже, на збільшення ерудиції, то виховний процес розвиває розум людини, привчає її до синтезу й аналізу, слугує облагородженню душевних почуттів і зміцненню волі. Тому, варто зазначити, що кожен ЗВО, *визначаючи змістові домінанти виховної роботи*, ставить перед собою конкретні завдання, пов'язані з особистісним становленням студентської молоді – майбутніх професіоналів.

Визначаючи теоретико-педагогічні вихідні позиції формування виховних систем освітніх установ, вважаємо за доцільне констатувати важливість таких *орієнтирів*: збереження цілісності освітнього процесу, підвищення виховного характеру навчання й освітнього характеру виховання; мета виховання – ідеал особистості, яка здатна приймати рішення в ситуаціях морального вибору та відповідати за них; головне у вихованні – створення умов для саморозвитку людини як суб'єкта діяльності, як особистості й індивідуальності; створення гуманістичних виховних систем; посилення гуманітарної спрямованості всіх навчальних дисциплін; орієнтація молоді на вічні абсолютні цінності за умов формування виховного простору в малому соціумі; підвищення професіоналізму педагогів, залучення соціальних педагогів, психологів, медиків, психологічних і корекційних служб для всебічного вивчення молодого покоління й розробки індивідуальних варіантів його виховання та розвитку.

Такі орієнтири визначають можливість послідовної гуманізації виховного процесу. Незважаючи на важливість кожної конкретної професії, яку отримує людина, зазначає Я. Гриньова, принципово важливо бути особистістю, досягла високого рівня загальної та професійної культури, має широкий світогляд, усебічні інтереси, здатна розуміти інших людей, співвідносити свої бажання й наміри з їхніми прагненнями і планами, доводячи це власними вчинками і ставленням до них (Гриньова, 2010).

Ці якості особливо необхідні для представників соціально-педагогічних професій, тобто для тих, хто має справу з людиною, професійно зорієнтований на взаємодію з іншими людьми.

Варто зазначити, що В. Вернадський створив гуманістично орієнтовану концепцію вищої освіти. На його думку, "правильно організована вища школа – шлях до освіченого народу – підґрунтя широкого й мирного розвитку людства". Дослідник вважав, що енергія студентства має спрямовуватися "на культурне піднесення особистості та народу", на опанування та збагачення загальнолюдських і національних культурних цінностей, формування нового світогляду, квінтесенцією якого є розуміння моральної єдності людини, людства й усього світу. В. Вернадський підносить сенс вищої освіти до рівня глобального й планетарного призначення (Стьопіна, 2008).

Вища школа є могутнім чинником морального й духовного розвитку. У процесі організації життєдіяльності студентів культурно-освітньо-виховний простір потребує *системи змістовних домінант*, що орієнтують педагогів на розвиток виховання студента – майбутнього педагога.

До системи *основних змістових домінант*, на нашу думку, варто долучати виховання майбутнього педагога, насамперед, як *громадянина, патріота; професіонала-інтелектуала; духовної особистості; високоморальної людини*.

Зупинимось докладніше на цих домінантах виховання як процесу людинотворчості у ЗВО.

Відомо, що виховання громадянина й патріота – це формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої людини,

наділеної глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, винахідливістю та ініціативністю (Пономарьова, 2014).

Так, нормативно-правовим документом, що регламентує національно-патріотичне виховання студентської молоді в Україні й акцентує увагу на усвідомленні його найважливішої ролі на сучасному етапі розвитку суспільства, є *Концепція національно-патріотичного виховання молоді*, яка була затверджена в системі освіти України (далі – Концепція) та заходи щодо її реалізації до 2025 р. Цим документом визначено стратегію цілеспрямованого процесу виховання дітей і молоді, яка реалізується шляхом комплексної співпраці органів влади, закладів освіти, громадських об'єднань та інших інститутів. У ній наголошується на утвердженні патріотизму та національної самосвідомості молоді, поглибленні процесу формування основ гуманістичного світогляду; пріоритетності високих моральних, культурних, національних і загальнолюдських цінностей, що сприятиме зміцненню духовної, моральної єдності суспільства; формуванні в молоді характерних рис патріота: активної підтримки й розвитку української державності, дотримання Конституції України; дбайливому ставленні до національних багатств, рідної природи, готовності до захисту Батьківщини, пошана до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій, збереження та зміцнення власного здоров'я; підвищенні зацікавленості молоді щодо державної служби та служби в Збройних силах України, її готовності до захисту держави, збереження та шанування національної пам'яті; збереженні стабільності в суспільстві, соціальному й економічному розвитку країни, зміцненні її обороноздатності та безпеки; створенні ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання молоді; консолідації зусиль суспільних інституцій у справі виховання молодого покоління. Серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне й екологічне виховання.

Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Огляд літератури. Ідеї патріотичного, громадянського та національного виховання молодих поколінь досліджували М. Авдєєв (Авдєєв, 1997), В. Баранівський (Баранівський, 2012), М. Бака (Бака, 2004), О. Балакірева (Балакірева, 2002), Т. Гребеник (Гребеник, 2010), С. Драч (Драч, 2010), О. Жаровська (Жаровська, 2014), М. Жеребцова (Жеребцова, 2013), С. Рашидов (Рашидов, 2012).

Пріоритетність національно-патріотичного та громадянського виховання в Україні, на нашу думку, зумовлена трьома основними чинниками: проголошенням України самостійною державою; побудовою демократичного суспільства; інтеграцією України в європейське та світове товариство.

В Україні, як зазначає О. Вар'яненко, національно-патріотичне і громадянське виховання віддзеркалює процес національно-етнічного відродження української нації

та передбачає визнання національних цінностей як визначальних. До них належать: українська ідея, що втілює прагнення до державності та соборності, патріотизм і готовність до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самопошани й гідності, історична пам'ять, пошана до державних і національних символів, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій, повага до Конституції України і до демократично обраних владних чиновників, орієнтація власних зусиль на розбудову держави та прагнення побудувати справедливий державний устрій, протидія антиукраїнській ідеології, прагнення до розвитку духовного життя українців (Вар'яненко, 2001).

Серед основних компонентів громадянського виховання виокремлюють *громадянськість, яка визначається як моральна позиція*, що втілюється в почутті обов'язку та відповідальності людини перед громадянським колективом, до якого вона належить (держава, родина, професійна чи інша спільнота), у готовності відстоювати й захищати від будь-яких зазіхань на його права та інтереси.

Громадянськість – особистісна якість, що характеризує людину як представника цивілізованого суспільства, це соціальний оптимізм, уміння дорожити святинями Вітчизни як особистими, розуміння сенсу життя, гармонійна єдність суспільного й особистого, інтелектуальне, духовне багатство, активне ставлення до добра і зла, гідність, почуття честі й обов'язку, усвідомлена та глибоко сприйнята громадянська позиція.

Громадянськість тісно пов'язана з патріотичним, інтернаціональним, політичним, *моральним вихованням*, оскільки належить до загальнолюдських цінностей, характеризуючи соціальну активність індивіда, тобто громадянськість як складний соціально-моральний феномен виявляється на різних рівнях: розвитку політичної свідомості й культури; засвоєння комплексу правових знань та обов'язків; особистісного присвоєння громадянських цінностей; включення особистості в систему відповідальної залежності й морального вибору в умовах суспільної практики та особистісних відносин (Мединська, 2004).

Реалізація всього комплексу представлених педагогічних ідей на практиці неможлива без виявлення та глибокого осмислення нових тенденцій, що народжуються у процесі формування демократичного суспільства, оскільки проблема виховання сучасного громадянина та становлення його громадянських якостей безпосередньо пов'язана із сучасною суспільною ситуацією.

Наступною *домінантою виховання* як процесу людинотворчості у ЗВО є *становлення студента як професіонала-інтелегента*. Професія для кожної людини – це її життя, світ, у якому вона живе й удосконалюється, який вона пізнає протягом усього свого свідомого життя, у якому діють свої моральні норми й цінності.

Кожна професія висуває до фахових якостей людини свої специфічні вимоги. Тільки сформувавши їх у себе, фахівець стає професіоналом. Без них немає і подальшого професійного вдосконалення.

Професійна підготовка і виховання – це єдиний процес. Виховання є складним процесом впливу на особистість, на її майстерність і моральну сутність, на інтереси. Воно сприяє інтелектуальному розвитку, охоплює всю сукупність елементів навчання, виховання і професійної підготовки.

Формування професійних якостей у поєднанні з фаховими знаннями, уміннями, навичками – це і є змістовною стороною процесу виховання студентів у ЗВО.

Майбутній педагог – це не лише суб'єкт культури, але і її об'єкт, що є одночасно її продуктом і її творцем. Студент ЗВО насамперед сам опановує загальну і професійну культуру, сформовані культурні уявлення й цінності та уже потім розпочинає творчу діяльність, перетворення навколишнього світу, збагачення та примноження культурних здобутків свого народу (Гузій, 2010).

Тому виховання студента – майбутнього педагога-професіонала має орієнтуватися на розвиток: педагогічної самосвідомості; глибокого інтересу й любові до дітей та обраної професії; професійної ерудиції та компетенції; усвідомлення професійного інтересу та відповідальності, здібностей ставити, творчо й ефективно розв'язувати професійні завдання у сфері педагогічної діяльності.

Головне, що визначає *зміст і характер відносин людини із зовнішнім світом, – його ціннісні орієнтації й ідеали*. Якщо в царину особистісно-значущих орієнтацій майбутнього педагога потрапляють професійні цінності й ідеали, він співвідносить із ними свої дії, "прораховуючи" можливі наслідки, прогнозує можливий результат.

Емоційний інтелект, витонченість почуттів, глибина й повнота переживань, випробовуваних студентом – майбутнім педагогом, наповнюють його відносини зі світом особливою одухотвореністю, людяністю, душевним теплом. У цьому випадку багато важливих особистісних якостей, зокрема турбота, милосердя, співпереживання, шляхетність, щирість, любов, повага до іншої людини, інтелігентність, є обов'язковими рисами стилю професійної діяльності майбутніх вихователів, учителів, їхніх ключові, "знакові" ознаки.

Не зменшуючи значення фундаментальних знань педагога, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що підґрунтям педагогічної професії є його ставлення до світу і самого себе, інтелігентність, міра духовного багатства, спрямованість на творення краси й добра, на те, щоб бути корисними для суспільства, на здатність тонко відчувати й розуміти світ.

У процесі набуття системи професійних знань майбутнім фахівцем педагогічного профілю треба розуміти, що знання важливі й цінні лише в "олюдненому вигляді", тобто *найвища цінність – це сама людина, її духовний світ, унікальність і неповторність*. Справжній педагог повинен пам'ятати завжди: становлення людини – це процес становлення людського в людині! Людське для людей – це не лише, а іноді й не стільки знання, скільки "душа", внутрішній світ людини, її унікальність, творчі здібності (Пономарьова, 2006).

Педагог постійно перебуває в ситуації моральної, естетичної, світоглядної оцінки подій, постановки відповідних завдань, пошуку та прийняття рішень і їхньої реалізації. Зміст його життєдіяльності визначається спрямованістю особистості на осмислення, пізнання та актуалізацію загальнолюдських цінностей.

На нашу думку, сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених самим педагогом, і становить сутність його професійної культури, головна мета якої – домогтися того, щоб у кожної дитини з'явився духовний, моральний стрижень, який має пробудити її до духовного життя не насильством, а любов'ю, не залажуванням, а живим прикладом. Носієм моральності є педагог, його особистість, спосіб мислення, зовнішній вигляд, уміння любити і творити, що і становить його професійну культуру.

Виховання студента як професіонала-інтелегента тісно пов'язане зі структурою та найважливішими складовими його професійної педагогічної діяльності і враховує необхідні для її здійснення особистісні якості, практичні вміння й навички – проєктувальні, адаптаційні,

організаційні, мотиваційні, комунікативні, пізнавальні, а також навички контролю і самоконтролю. Зважаючи на це, надзвичайно важливі прикладні вміння та навички, діяльно-практичні вияви особистості студента, що відображають його ставлення до реалій професійної діяльності і свого існування.

Тому виховання студента як професіонала повинно спиратися на становлення його творчої особистості, тобто орієнтувати на розвиток: методологічної, дослідницької культури; творчих, дослідницьких умінь і здібностей; нахилів як до індивідуальної, так і до колективної творчості у сфері педагогічної діяльності; спроможності творчо, системно застосовувати знання в розв'язанні професійних теоретичних і практичних завдань, що складають її педагогічну майстерність (Гузій, 2010).

Серед значущих якостей, які мають особливе значення для майбутньої фахової діяльності педагога, виокремлюють професійні: обов'язок, честь, гордість і моральність.

Почуття професійного обов'язку ґрунтується на переконанні в життєвій необхідності узгодження особистих бажань із суспільним обов'язком. Воно передбачає використання всіх можливостей професії для розбудови та зміцнення могутності Батьківщини. Отже, професійний обов'язок студента – майбутнього педагога можна розглядати як прагнення повною мірою оволодіти знаннями, вміннями та навичками з обраної спеціальності, дотримуватися професійної дисципліни, стати справжнім майстром своєї справи, берегти професійні традиції, розширювати професійні зв'язки. Інакше кажучи, наявність почуття професійного обов'язку є запорукою й неодмінною умовою високого рівня фаховості людини.

Професійна честь. Це моральна категорія, яка відображає гідність і авторитет людини, що провадить певну діяльність, і пов'язані з цією діяльністю моральні заслуги. Вона вимагає від працівника підтримувати репутацію своєї професії, захищати інтереси колективу, до якого він належить. Досягнення й успіхи окремих людей кожної професії формують фаховий авторитет. Так поступово зростає суспільна значущість і цінність певного виду діяльності, формується професійна честь.

Професійну етику розуміють як моральні принципи, пов'язані з поведінкою людини у сфері її професійної діяльності. Майбутні педагоги повинні усвідомлювати, що вони самі відповідають за свої вчинки, що кожен їхній крок буде морально оцінено. Лише за цієї умови вони будуть готові до роботи в дитячому колективі (Гузій, 2010).

Виховання повинно створювати передумови для збереження здоров'я фахівця, формування в нього досвіду *організації здорового способу життя*, залучення його до рекреаційних видів діяльності, що забезпечують відновлення й баланс фізичних і душевних сил. Роки студентства, знайомство зі способом життя своїх викладачів повинні озброювати майбутнього фахівця необхідним і дуже цінним досвідом, навчити його тому, як поводитися в ситуаціях емоційних і фізичних перевантажень під час професійної діяльності, як відновити після них свої сили тощо.

Професійний розвиток спеціаліста здійснюється протягом усього його життя, але на кожному етапі має свої особливості, пов'язані як з особливостями віку, так і зі своєрідністю вияву індивідуальності тієї чи іншої особистості. Саме тому період "другої юності" має особливе значення, оскільки він завершує фізичне дозрівання людини, створює реальні передумови для набуття нею морально-естетичної зрілості. Це, як зазначає Н. Шемигон, період найбільш активного розвитку моральних та естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру й, що особливо

важливо, оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи громадянські, суспільно-політичні, професійно-трудова (Шемигон, 2007).

Дистанція руху майбутнього фахівця від першого курсу до четвертого (бакалавраті та навчання в магістратурі) наочно ілюструють колосальну еволюцію його свідомості, коли справді завершується формування цілісної особистості, коли в самостійне життя, у професійну діяльність приходить духовно багатий, інтелігентний фахівець, який опанував значний пласт загальнолюдської і професійної культури, сформував стійку морально-естетичну позицію щодо навколишньої дійсності, має власну систему поглядів на світ і свідомо реалізує їх, утверджуючи себе як творець власної долі.

В аналізі професійної вихованості майбутнього фахівця можна заперечувати або применшувати значення фундаментальних знань, опанування професійних предметів, проте варто зауважити, що майже всі великі діячі минулого, мислителі й педагоги акцентують увагу на тому, що є щось більш важливе і суттєве, яке становить власне "серцевину" особистості фахівця, виражає його особливе ставлення до світу, людей і самого себе – його *інтелігентність*.

Виховання студента як інтелігентної особистості зорієнтоване на розвиток: високої культури спілкування й поведінки; високого рівня ерудиції; естетичної, художньої культури; системності і критичного мислення; прогресивних поглядів і переконань; толерантності й поважного ставлення до людей іншої національності та інших поглядів і переконань; здатності до збереження кращих рис і традицій українського народу.

Показником інтелігентної особистості є розвиток її інтелектуальної культури, високого рівня ерудиції.

Отже, важливими *чинниками формування образу майбутнього педагога-інтелігента є сприйняття ним цінностей*, ідеалів, соціальних і професійних стандартів і нормативів, а також сформований світогляд, ерудиція виробленими на цьому підґрунті загальнолюдськими та професійними переконаннями, уявленнями про належне, стилем і глибиною мислення, досвідом сприйняття й оцінки навколишнього світу і себе в ньому – усе те, що в сукупності створює основну складову його *професійної вихованості*.

Отже, інтелігентність педагога – це професійно необхідна, інтегральна якість, оскільки фахівець найчастіше має справу з особливим предметом своєї професійної діяльності – з людиною. Отже, поняття "інтелігентність" – синонім морально-естетичного ставлення як єдності моральності й краси у внутрішньому й зовнішньому вияві, тому наступною *домінантою виховання студента – майбутнього педагога є становлення його як духовної особистості*.

У практичній діяльності педагога *духовність виражається в реалізації відповідних цінностей*. Системоутворювальним чинником духовності майбутнього педагога є процес самореалізації особистості, який передбачає її готовність і здатність до опанування, сприйняття й розповсюдження духовних цінностей як людинотворчого та духотворчого освітньо-виховного процесу.

Перетворення, що відбуваються в соціумі, істотно змінили вимоги до освітньої системи та педагога. Актуалізується проблема розвитку духовних цінностей та особистісного потенціалу майбутнього вчителя, що визначає його головну місію – збереження, відродження традиційних духовних цінностей, культури як середовища, яке виховує високоморальну особистість; допомагає в успішному формуванні ціннісних орієнтацій учнів.

До того ж педагог повинен володіти багатьма *ціннісними установками*: у сфері пізнання – на особистісне знання, на розуміння; у сфері дії – на спільну творчу діяльність, на діалогічне спілкування й на гру; у сфері переживання – на емпатію, толерантність й особистісну рефлексію.

Із позицій нової соціокультурної парадигми особистість педагога в інформаційному суспільстві розглядається як активний суб'єкт, здатний створювати новий простір життя, духовний світ науки, релігії, культури, моральні норми. Проте сучасний педагог навіть у розвиненому інформаційному суспільстві залишається живим співрозмовником, наставником, із яким здійснюється взаємодія, що формує нову людину, спираючись на теплоту, відчуття турботи та відповідальності. Адже професія педагога залишається й нині запорукою успіху молодого покоління, що об'єктивно перебуває у взаємозв'язку з духовними цінностями.

Зважаючи на це, ми виділили кілька базових характеристик особистості педагога. До першої групи належать: педагогічний обов'язок, честь, гідність, відповідальність, працьовитість, дисциплінованість, професійна майстерність, схильність до педагогічних традицій тощо. До другої – патріотизм, громадянськість, гуманізм, обов'язок, відповідальність, інтелект, совість, турбота про виховання дітей тощо.

Цінності – це духовні феномени, що мають особистісний сенс і є орієнтирами людської поведінки, формування й розвитку життєвих і професійних установок педагогів. Педагогічні цінності відрізняються за рівнем свого існування, який може стати основою їхньої класифікації. На цій підставі виділяються особистісні, групові та соціально-педагогічні цінності.

Б. Долинський визнає ціннісне "Я" як систему ціннісних орієнтацій, що містить не лише когнітивні, але й емоційно-вольові компоненти, які відіграють роль внутрішнього орієнтиру особистості. У ньому, доводить він, асимільовано як соціально-педагогічні, так і професійно-групові цінності, що є основою індивідуально-особистісної системи педагогічних цінностей. Ця система містить цінності, пов'язані із затвердженням особистістю своєї ролі в соціальному і професійному середовищі (суспільна значущість праці педагога, престижність педагогічної діяльності, визнання професії найближчим особистим оточенням та ін.); задовольняють потребу у спілкуванні і розширюють його коло (спілкування з дітьми, колегами, обмін цінностями та ін.); орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності (можливості розвитку професійно-творчих здібностей, залучення до світової культури, заняття улюбленим предметом, постійне самовдосконалення та ін.); дозволяють самореалізуватися (творчий, варіативний характер праці педагога, романтичність і захопливість педагогічної професії та ін.); дають можливість задовольняти прагматичні потреби (можливість отримання гарантованої державної служби, оплата праці і тривалість відпустки, службове зростання та ін.) (Драч, 2010). Варто пам'ятати, що *моральний приклад педагога* має найважливіше значення для духовного становлення особистості студента під час засвоєння змісту моральних і духовних цінностей. У сучасному, постійно мінливому суспільстві система духовних цінностей і ціннісні орієнтації покликані зберегти стійкість внутрішнього світу педагога, а через нього і його вихованців.

Виховати молоду людину може лише педагог-творець, гуманіст, професіонал. Його завдання полягає в тому, щоб спрямувати свій потенціал на допомогу вихованцям, зробити особисті відкриття в духовно-моральній

сфері власним надбанням, спробувати визначити свої перспективи, своє місце в житті, замислитися над тим, що таке людина, у яких взаєминах вона перебуває з навколишнім світом, у чому сенс її існування, якою вона має бути.

Духовно розвинена особистість майбутнього педагога – це гуманізована особистість, гуманність і інтелект – це суть моральності, у якій поєднуються любов до людей, терпимість, емпатія, розуміння цінності і неповторності кожної людини, держави, її культури, традицій, недоторканності людського життя.

Отже, зазначимо, що збагачення духовності особистості передбачає опанування моральних якостей. Тому виховання студента – майбутнього педагога як *високоморальної людини* орієнтоване на розвиток високого рівня моральних якостей (чесності, відповідальності, обов'язковості, доброзичливості); моральної культури, що містить розуміння високоморальних національних загальнолюдських цінностей; гуманістичних поглядів, переконань і світогляду. Це засвоєння особистістю моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як звичних форм особистої поведінки. *Духовність пов'язана з моральністю*, вони є важливими характеристиками особистості. Духовність у цьому контексті визначається як спрямованість людини відповідно до обраних цілей, ціннісна характеристика свідомості. Моральність є результатом дії, сукупністю загальних принципів і норм поведінки людей відносно один до одного та суспільства. У поєднанні вони є основою внутрішнього світу особистості, оскільки духовність – вектор її руху (самовиховання, самоосвіти, саморозвитку).

Проблемам морального виховання студентської молоді присвятили свої наукові пошуки такі вчені: Т. Авксент'єва (Авксент'єва, 2005), Р. Балакірева (Балакірева, 2002), І. Бех (Бех, 2018), Г. Васянович (Васянович, 2007), Г. Ващенко (Ващенко, 1994), А. Донцов (Донцов, 2002), Д. Дьюті (Дьюті Дж., 2001), В. Жуковський (Жуковський, 2004), В. Черних (Черних, 2005).

Духовність і моральність існують у нерозривній єдності, якщо ж вони мають суперечності, починається руйнування й навіть розпад особистості. Зв'язок моральності з духовністю – єдина запорука її істинності й міцності. Очевидно, що етична культура, яка є основою духовності та моральності людини, повинна бути властива кожному педагогу.

В Україні здавна висували надзвичайно високі вимоги до моральної сутності людини, її порядності, чесності, совісності, правдивості, справедливості, працелюбності, гідності, честі, дотримання слова, вірності (громадянської, товариської і подружньої); її ставлення до інших людей – поваги до старших, свого роду, тактовності, толерантності, підтримання гуманних стосунків, гостинності; поваги, любові до вільної праці, її вшанування, поважного ставлення до хліба, відданості рідній землі. Як визначає О. Вишневський (Вишневський, 1996), ці ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки, збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, несуть могутній моральний потенціал, який слугує успішному засвоєнню загальнолюдських цінностей майбутніми педагогами. Систему моральних цінностей він поділяє на абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні й цінності особистого життя (Вишневський, 1996).

Абсолютно вічні цінності – це загальнолюдські цінності, які мають універсальне значення й необмежену сферу застосування (добро, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість).

Національні цінності є значущими для одного народу, але їх не завжди поділяють інші. Наприклад, почуття націоналізму зрозумілі і близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До таких цінностей належить патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо.

Громадянські цінності ґрунтуються на визнанні гідності людей і знаходять своє застосування в демократичних суспільствах. Це права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, повага до закону тощо.

Сімейні цінності охоплюють моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про пращурів тощо.

Цінності особистого життя мають значення насамперед для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, господарський успіх, стиль приватного життя тощо.

Значне місце у *формуванні моральності людини* посідає *родинно-побутова культура*, у якій найбільш повно закладені норми стосунків у сім'ї, виховання шанобливого ставлення до батьків, жінки-матері, дідуся, бабусі й інших. Зміст формування родинно-побутової культури сприяє збереженню рідної мови, традицій, історії, родоvodu, забезпеченню духовної єдності поколінь, неперервності минулого, сучасного і прийдешнього нації, суспільства загалом.

Отже, саме *сфера змістових домінант* таких як патріотизм, громадянськість, професіоналізм, інтелігентність, духовність і моральність майбутніх педагогів виявляється у фокусі уваги, коли йдеться про сутність професійного виховання. Професійне виховання постає як цілісний процес формування особистості студента, його мотиваційно-моральної сфери, фундаментальних знань, духовної культури.

Педагогічна діяльність вимагає постійної творчої готовності, пошуку нетривіальних і водночас оптимальних рішень у нестандартних професійних ситуаціях, стійкого самовизначення в духовних цінностях. Тому найважливішою запорукою успішної діяльності педагога в умовах сучасного суспільства стає особистісний потенціал, що включає широке коло якостей, рис і властивостей. Потенціал педагога як особистості надає можливість і здатність жити внутрішньо багатим життям, ефективно взаємодіяти з оточенням, бути продуктивним, ефективно впливати, успішно розвиватися. Крім того, потенціал педагога визначає здоров'я – психічне, душевне, особистісне та психологічне, смислове наповнення життя (інтереси й стимули жити, сенси життя, улюблена справа); інтелект загальний та емоційний. Проте для педагога те чи інше поєднання цих внутрішніх складових має особливе значення, оскільки визначає такі зовнішні показники, як вияв культури та свободи, добровільну відповідальність, демонстрацію життєвої стратегії та ціннісних орієнтацій, бачення перспектив, необхідних для духовного та морального виховання молодого покоління. Відмінною рисою *майбутнього педагога можна вважати і його готовність до інноваційного впливу на нове покоління*. Сучасний педагог – це всебічно ерудована, духовно розвинена особистість. Він досконало володіє професійними знаннями, інтелігентний, має глибокі соціальні уявлення, розвинені естетичні почуття, високі моральні якості, шанує свою національну спадщину та світові досягнення людства. Усе це можливо лише за умов підвищення значущості загальнокультурної складової вищої освіти та створення відповідної системи виховної роботи, наповненої ціннісно-смисловим

високоморальним духовним змістом відповідно до визначених змістових домінант.

Методи

Загальну методологію дослідження складають ідеї філософії загального зв'язку, взаємної обумовленості цілісності явищ і процесів навколишнього світу; фундаментальні ідеї філософської й педагогічної антропології про природу та суть людської діяльності; концепції розвитку особистості в онтогенезі; динамічні принципи, якими враховується діалектика зовнішніх і внутрішніх умов її розвитку; концепції гуманістичної педагогіки; концепції активності суб'єкта діяльності, система поглядів на взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ, процесів, що ґрунтуються на духовних загальнолюдських цінностях і їхній ролі у вихованні студентів ЗВО.

У дослідженні посилаємось на наукові положення теорії професійно-педагогічної діяльності; діалектичну єдність актуального й потенційного в розвитку особистості та становленні її творчої індивідуальності; теорії соціалізації й соціального розвитку особистості; теорії педагогічної інноватики, розвиток інноваційних систем та інноваційної діяльності, що дає можливість проектування системи виховної роботи зі студентською молоддю; концепції педагогічної взаємодії та підтримки суб'єктів педагогічної діяльності в досягненні цілей індивідуально-особистісного вдосконалення суб'єктів виховання як основи спрямованих системних змін у його якості.

Результати

Проведено теоретичний аналіз функціонування системи виховної роботи у ЗВО. Визначено закономірності результативності системи виховної роботи ЗВО. Виявлено, що виховання буде тоді результативним, коли створено освітньо-виховний простір, який забезпечує виховний потенціал процесу навчання та вільний розвиток особистості.

Дискусія і висновки

Виховну роботу ЗВО варто розглядати як сукупність провідних положень, що містять ідеї розвитку виховання студентів з урахуванням традицій і новацій, обумовлених теорією та практикою виховної роботи у ЗВО, що інтегрує в собі концептуальну ідею, закономірності, принципи, категорії, педагогічні умови. Водночас виховання – це першорядний пріоритет в освіті, найважливіші завдання якого – формування громадянської відповідальності, правової самосвідомості, моральних цінностей, духовності й культури, ініціативності, самостійності, толерантності, здатності до успішної соціалізації в суспільстві; формує, насамперед педагога, який здатний творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу, має бажання сприяти вихованню громадсько свідомої, патріотично налаштованої, професійно компетентної, духовно розвиненої особистості, що визначені змістовими домінантами виховання у ЗВО як процесу людинотворчості, культуротворчості й духотворчості.

Згідно з концепцією виховної роботи визначено закономірності результативності системи виховної роботи ЗВО. Виховання майбутніх фахівців буде ефективним, якщо: побудова змісту й структури освітнього процесу відповідає завданням і основним змістовим домінантам системи виховної роботи у ЗВО; діяльність ЗВО базується на гармонійному поєднанні загальнолюдських цінностей та ідей державності, колективізму, взаємодопомоги, духовності, моральності, почуття відповідальності за майбутнє країни; відбувається постійна розробка й застосування освітніх програм, що сприяють розвитку інтелектуальної, культурної, етичної, естетичної, емоційно-чуттєвої та діяльнісної сфер особистості;

створений освітньо-виховний простір, що забезпечує вільний розвиток особистості; виховна діяльність органічно вміщена у процес професійного становлення майбутнього фахівця шляхом творчої взаємодії викладачів і студентів в аудиторній, позааудиторній і науково-дослідній роботі; відбувається постійна діагностика культурно-духовного розвитку студентської молоді та цільове програмне проектування самовиховання особистості студента; формується установка на духовний саморозвиток, готовність до самопізнання свого внутрішнього світу, усвідомлення відповідальності за результати власної діяльності, потреби постійного вдосконалення останньої, самоактуалізації здібностей духовної рефлексії, саморегуляції вчинків із позицій культурних норм; забезпечується сумісна виховна робота соціальних інститутів виховання, що відбувається на засадах гуманізації, індивідуалізації в усіх ланках спільної діяльності суб'єктів освітньо-виховного процесу; освітньо-виховний процес визначається особистісною орієнтацією, у якому стимулюється активність особистості шляхом включення її в різноманітні форми соціально-культурної діяльності.

Сучасний педагог – це всебічно ерудована, духовно розвинена особистість, яка досконало володіє професійними знаннями, інтелігентна, має глибокі соціальні уявлення, розвинені естетичні почуття, високі моральні якості, шанує свою національну спадщину та світові досягнення людства. Усе це можливо лише за умов підвищення значущості загальнокультурної складової вищої освіти та створення відповідної системи виховної роботи, наповненої ціннісно-смісловим високоморальним духовним змістом, відповідно до визначених змістовних домінант: громадсько-патріотичної, професіональної, духовної, моральної й естетичної.

Підготовка майбутніх педагогів до організації виховного процесу спрямована на формування внутрішньої психологічної установки щодо розв'язання виховних завдань. Специфіка педагогічної професії зумовлена тим, що духовні начала, морально-естетичний потенціал майбутнього педагога є одними з базових чинників успішної професійної діяльності.

Майбутній педагог, крім досконалого володіння своїм предметом викладання, має глибокі знання про людину та закономірності її розвитку, володіє новими педагогічними технологіями й мистецтвом спілкування, є транслятором національних культурно-історичних традицій і моральних та духовних цінностей. Досягнення цієї мети можливо за умов посилення виховного потенціалу освітнього процесу в системі ЗВО. Зважаючи на специфіку педагогічної професії, реалізація особистісного потенціалу педагога традиційно є одним із ключових чинників досягнення ним професійних успіхів, особистісного зростання, ефективного формування педагогічної майстерності.

Система виховної роботи у ЗВО становить раціональну сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених основних компонентів, взаємодія яких забезпечує їх нову інтегративну якість, що спрямована на формування ціннісних орієнтацій особистості, її громадської свідомості, професійної компетентності й духовності майбутнього педагога. Специфіка реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в освітньому процесі виявляється в актуалізації виховного потенціалу та посиленні спрямованості його організаційного і змістовного компонентів. У позааудиторній роботі виражається в особливостях організації різних видів і форм діяльності студента, застосуванні засобів педагогічного впливу через делегування йому певних повноважень і прав,

виконання чітких обов'язків і доручень, формування відповідних механізмів (взаємодії) з урахуванням індивідуальності, потреб, можливостей тощо. У контексті концепції нашого дослідження нові освітні та виховні технології мають забезпечувати отримання найбільшої реалізації індивідуальних інтересів, прагнень, можливостей і здібностей студентів у контексті соціального задоволення суспільства і держави.

Подяки, джерела фінансування. Автор висловлює подяку всім науковцям, які досліджували аспекти виховання у формуванні духовно-моральних цінностей молоді, зокрема д-ру пед. наук, проф. Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Шевченко Галині Павлівні та д-ру пед. наук, проф. Національного університету біоресурсів і природокористування України Сопівнику Руслану Васильовичу.

Список використаних джерел

- Авксентьева, Т. А. (2005). *Формування моральної свідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів* [Неопублікована дис. канд. наук]. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.
- Бака, М. М. (2004). *Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді*. Книга пам'яті України.
- Балакірева, О. В. (2002). Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Український соціум*, 1, 21–37.
- Баранівський, В. Ф. (2012). *Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді*. Педагогічна думка.
- Бех, І. Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*. Букрек.
- Вар'яненко, О. Б. (2001). Громадянська освіта і європейський підхід. *Постметодика*, 2, 15–19.
- Васянович, Г. П. (2007). *Ноологія особистості*. Сполем.
- Вашченко, Г. (1994). Виховний ідеал. *Полтавський вісник*, 7, 102.
- Вишневський, О. (1996). *Сучасне українське виховання*. Львівський обласний науково-методичний інститут освіти.
- Гребенник, Т. В. (2010). *Керівництво громадянським вихованням студентської молоді*. Університетська книга.
- Гриньова, Я. Г. (2010). *Формування правової культури майбутніх фахівців транспортної галузі у процесі вивчення правових дисциплін* [Неопублікована дис. канд. наук]. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
- Гузій, Н. В. (2010). Проблема професіогенезу фахівця в ракурсі сучасних теорій професіоналізації. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 16, 3–6.
- Донцов, А. В. (2002). *Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді*. Видавничий дім "Шлях".
- Драч, С. В. (2010). Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*, 2, 26–30. http://nbuv.gov.ua/J-pdf/Znpkhist_2010_2_9.pdf.
- Дьюї Дж. (2001). *Моральні принципи в освіті*. Літопис.
- Жаровська, О. П. (2014). Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 1, 233–242.
- Жеребцова, М. В. (2013). Скаутинг та краєзнавство – система патріотичного виховання молоді. Стародавній світ.
- Жуковський, В. М. (2004). *Морально-етичне виховання*. Либідь.
- Мединська, Л. Б. (2004). Громадянськість як педагогічна категорія. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*, 1, 166–173.
- Пономарьова, Г. Ф. (2014). *Виховання майбутнього педагога: теорія і практика*. Ранок.
- Пономарьова, Г. Ф. (2006). Нові підходи до проблеми морального виховання особистості. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 16, 183–189.
- Рашидов, С. Ф. (2012). *Виховання у студентській молоді цінностей громадянського суспільства: проблеми теоретичної концептуалізації*. Ноупідж.
- Стьопіна, О. Г. (2008). *Виховання патріотизму у студентській молоді засобами мистецтва* [Неопублікована дис. канд. наук]. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля.
- Черних, В. П. (2005). *Ціннісні орієнтації студентської молоді в умовах переходу до ринкової економіки*. Знання.
- Шемигон, Н. Ю. (2007). *Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки* [Неопублікована дис. канд. наук]. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

References

- Avksentjeva, T. A. (2005). *Formation of moral consciousness of students of higher pedagogical educational institutions* [Unpublished doctoral dissertation]. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi.
- Baka, M. M. (2004). *Physical and military-patriotic education of youth*. Book of Memory of Ukraine.

- Balakireva, O. V. (2002). Transformation of value orientations in Ukrainian society. *Ukrainian Society*, 1, 21–37
- Baranivskiy, V. F. (2012). *Higher school in the system of national-patriotic youth education*. Pedagogical thought.
- Beh, I. D. (2018). *Personality on the way to spiritual values*. Buckwheat.
- Chernykh, V. P. (2005). *Value orientations of student youth in the conditions of the transition to a market economy*. Knowledge.
- Dewey, J. (2001). *Moral principles in education*. Chronicle.
- Dontsov, A. V. (2002). *Formation of moral mechanisms of student youth behavior*. Kind. house "The Way".
- Drach, S. V. (2010). Value orientations of student youth in Ukrainian society: essence and dynamics. *Collection of scientific works of the Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"*, 2, 26–30. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2010_2_9.pdf.
- Grebennyk, T. V. (2010). *Management of civic education of student youth*. University book.
- Guzyi, N. V. (2010). The problem of professionalization of a specialist in the perspective of modern theories of professionalization. *Scientific journal of the M. P. Drahomanov National Pedagogical University*, 16, 3–6.
- Hrynyova, Y. G. (2010). *Formation of the legal culture of future specialists in the transport industry in the process of studying legal disciplines* [Unpublished doctoral dissertation]. Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda.
- Medinska, L. B. (2004). Citizenship as a pedagogical category. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National Pedagogical University*, 1, 166–173.
- Ponomaryova, G. F. (2014). *Education of the future teacher: theory and practice*. Ranok.
- Ponomaryova, G. F. (2006). New approaches to the problem of moral education of the individual. *Scientific Notes of the Department of Pedagogy*, 16, 183–189.
- Rashidov, S. F. (2012). *Education of student youth values of civil society: problems of theoretical conceptualization*. Knowledge.
- Shemygon, N. Y. (2007). *Formation of value orientations of future teachers in the process of professional training*. [Unpublished doctoral dissertation]. Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda.
- Stepina, O. G. (2008). *Education of patriotism in student youth by means of art*. [Unpublished doctoral dissertation]. Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl.
- Varyanenko, O. B. (2001). Civic education and the European approach. *Postmethodics*, 2, 15–19.
- Vasyanovych, G. P. (2007). *Noology of personality*. By the way.
- Vashchenko, G. (1994). *An educational ideal*. Poltava Herald.
- Vishnevsky, O. (1996). *Modern Ukrainian education: ped. essays*. Lviv region science and method University of Education.
- Zharovska, O. P. (2014). National consciousness as a component of patriotic education of students of pedagogical universities. *Theoretical and methodological problems of raising children and school youth*, 1, 233–242.
- Zherebtsova, M. V. (2013). *Scouting and local history are a system of patriotic education of youth*. The ancient world.
- Zhukovsky, V. M. (2004). *Moral and ethical education*. Lybid

Отримано редакцією журналу / Received: 30.06.23
Прорецензовано / Revised: 10.07.23
Схвалено до друку / Accepted: 10.07.23

Ludmila LEVYTSKA, PhD (Ped.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-9955-0453
e-mail: Ludmbogd@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kiev, Kyiv, Ukraine

CONTENT DOMINANTS OF EDUCATION IN THE FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL VALUES OF YOUTH

Background. *The spiritual revival of the Ukrainian people is possible thanks to the preservation of national cultural and historical traditions and the observance of universal values. In society, the state feels an objective need for citizens capable of their perception, preservation and enrichment. The education system is one of the most important factors in achieving this goal, preparing generations to reproduce cultural values. Education of a citizen, a patriot, a physically and spiritually developed person, a professional is possible only in a holistic pedagogical process. The teacher has a special role. It is on his spiritual and moral qualities, professionalism, life optimism, high culture, and intelligence that the formation of an ideal person in young people depends.*

The purpose of the article is to substantiate the content dominants of the system of educational work of higher education institutions, which contribute to the formation of spiritual and moral values of student youth. The task: to determine the content dominants of the functioning of the educated work system in higher education institutions.

Methods. *General sciences and special methods – analytical (historical-logical); theoretical synthesis and comparative analysis; empirical methods (pedagogical observation, survey, conversation).*

Results. *The content dominants of education in higher education institutions are revealed and their influence on the formation of spiritual and moral values of student youth is determined. It was found that education will be effective if an educational and educational space is created, which ensures the educational potential of the learning process and the free development of the personality.*

Conclusions. *The educational work of higher education institutions should be considered as a set of leading provisions containing ideas for the development of student education taking into account traditions and innovations determined by the theory and practice of educational work in higher education institutions, which integrates conceptual ideas, laws, principles, categories, and pedagogical conditions. The system of educational work in higher education institutions is a rational set of interconnected and interdependent main components, the interaction of which ensures their new integrative quality, which is aimed at forming the value orientations of the individual, his civic consciousness, professional competence and spirituality of the future teacher. The specificity of the implementation of the subject-subject interaction of a teacher and a student in the educational process is manifested in the actualization of the educational potential and the strengthening of the orientation of its organizational and content components.*

Keywords: *education, content of education, spiritual values, moral values.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.